

GÖTEBORGS MORGONPOST

N.r 245. Torsdagen den 23 oktober 1947

Grundlagd år 1896

Lösnummer 15 öre

100-årig fabrik blir Fritidspalats "Slutet" Tollereds början i öster

Ett samhälle som börjar med "Slutet" och slutar med "Böjan" eller tvärtom - beroende på vilket håll man kommer in i det, är Tollerred vid sjön Sävelången i Skallsjö kommun. Man kan där telefonera i "Kappen" eller bo i "Teatern", "Svea" eller "Göta" och just nu växer i detta samhälle på ca 1000 själar fram ett fritidscentrum som lovar att bli Sveriges originellaste med bl a biograf och festsal i en hundraårig slottsliknande f d fabriksbyggnad med torn och tinnar och romantiska scoutlokaler i en minst lika gammal f d kontorsbyggnad med nästan "medeltida" valvbågar i bottenvåningen.

Tollerred är ett fabriksamhälle,

men tillika en idyll, ett litet industrifurstendöme om man så vill. All mark på ett undantag när ägs av Nääs Fabriks AB, som 1933 kunde fira 100-årsjubileum. Tollerred har egentligen bara ett allvarligt "lyte": stora vägen Göteborg - Alingsås, numera elegant permanentad, går rakt igenom tätbebyggelsen.

På den vägen flyter en stark och livlig motortrafik fram dagligen och även nattetid och trots skyltarna med tecknet "tättbebyggt samhälle" susar bilarna och bullrar långtradarna med nästan oförminskad hastighet på den kurviga vägen, där somliga hus ligger ända intill vägkanten. Det finns nog ingenting som Tolleredsborna önskar högre, än att bli av med denna trafik, men det torde inte ske förrän den nya riksvägen, som visst lät stakas ut ungefär en gång om året, blir färdig - när, det vete gudarna. Den skall enligt planen gå fram mellan nuvarande landsvägen och sjön Sävelången, rakt igenom fabriksbebyggelsen, där den förmodligen är mindre störande. När detta är klart en gång, blir Tollerred den riktiga, men icke förty livaktiga idyllen.

Ty till skillnad

från andra idyller står livet i Tollerred ingalunda stilla, det sörjer bl a och mest företagsledningen för. Just nu arbetas det, i den mån alla restriktioner och andra besvärligheter tillåter det, livligt bl a på att fullborda det originella fritidscentrum, vilket för något år sedan planerats och utformats av två danska arkitekter, Karen och Ebbe Clemensen, segrare i en omskriven pristävling om detta centrum i skarp konkurrens med ett stort antal andra kolleger.

Hörnstenarna i detta fritidsområde är några av de äldsta byggnaderna i samhället, dels den 100-åriga numera utsträckt "övre fabriken, en imponerande byggnad med

torn på gavlnarna, dels det gamla kontoret och en intilliggande förrådsbyggnad, vilka också har minst ett

sekel på nacken. Husen hör sålunda inte till de modernaste, men de byggs om innanför de bastanta murarna med bibehållande så mycket som möjligt av användbar och ur estetisk synpunkt värdefull struktur.

Mest påtagligt är detta i det "gamla kontoret", där undre våningens vackra valvkonstruktion helt skall bevaras. Detta värdevärda hus skall bli Tolleredsungdomens speciella hemvist. Där skall scouterna få lokaler, där skall inredas salar för all slags slöjdverksamhet, manlig och kvinnlig, där uppstår för de unga ett hem för lediga stunder, där de alltid kan finna sysselsättning, ha trevligt tillsammans och idka sitt eget liv.

I gamla övre fabriken,

en i sitt slag ganska vacker byggnad, som blir ännu finare när den inretts för sitt nya ändamål, skall Tolleredsborna i gemen få sitt centrum för samvaron på fritid i helg och söcken. I sitt nuvarande skick har fabriken fyra våningar, vilda genom en genomgripande ombyggnad reduceras till tre. I bottenvåningen blir det bl a kafé och en trappa upp restaurang. I nästa våning byggs den stora festsalen som också skall kunna användas som biograf. Hela takkonstruktionen har byggts ny, men det gamla teglet har tagits tillvara och kommer på sin plats igen. Kaféet i "djupa källarvalven" får faktiskt viss likhet med "Gyldene Freden" och måste bli synnerligen hemtrevligt i färdigt skick.

Tollerred har redan ett värdshus. Dess restauration skall flyttas över till den ombyggda fabriken och värdshuset skall därefter tjänstgöra som hotell. Det blir kanske en bra tillflyktsort för resande till Göteborg som vid överbeläggning där måste söka husrum utanför staden. Tollerred ligger närmare Göteborg än Alingsås...

En omfattande verksamhet

till fromma för det lilla "furstedömet" invånare, är det sålunda som ägaren, Nääs fabriks AB, bedriver. Den ledande själen i detta är nuvarande verkställande direktören, civilingenjör Gunnar Berg, ättling i rakt nedstigande led till grosshandlare J T Berg, företagets grundare, den "gamla chefen" som på sin tid motsatte sig Västra stambanans framdragande i omedelbar närhet av samhället, varpå den drogs på andra sidan Sävelången i stället. Detta kanske ur industrisynpunkt inte fullt framsynta ställningstagande till en ny tids idéer på samfärdselns område, har emellertid i det långa loppet visat sig äga positiva sidor: därigenom har Tollereds samhälle troligen kunnat bevaras som den trivsamma idyll, det ännu i dag är, trots en textilindustri på omkring 30000 spindlar i de numera mycket moderna spinnerierna.

Det byggs emellertid

inte endast fritidscentrum i Tollerred. Samhället utvidgas starkt "inåt landet" från Sävelången räknat. Nya områden planeras för en underbart belägen egnahemsbebyggelse, särskilt kring sjön Torskabotten. Företaget understöder livligt denna byggnadsverksamhet och resultatet, som dessvärre inte kan ses från stora landsvägen, är lönande att betrakta. Hus efter hus växer upp i denna höglänta vackra trakt vid den stilla skogssjön, där också en annan del av fritidscentrum är belägen: folkparken med idrottsplats, dansbana och tennisbana.

"Brännabben" heter ett av dessa egnahemsområden och därmed är tiden inne att förklara vad som menas med "Början", "Slutet" och andra inledningsvis antydda egendomliga benämningar. Tollerred utmärker sig nämligen inte endast för landskaplig skönhet, livaktig industri och framsynta sociala välfärdsanordningar. Det står nämligen också med lustiga beteckningar på fastigheter i stil med de redan nämnda. Så kommer det sig att man på genomfart i Tollerred från exempelvis göteborgshållet först passerar fastigheten "Början", sist "Slutet", men från motsatta hållet gör sitt inträde vid "Slutet". Mitt i byn ligger "Kappen" med telefonstationen och bakom denna kanske man hinner skymta "Teatern", en urgammal byggnad som en gång i tiden lär ha inrymt en teater, vars arvtagare den moderna biografen i den åldriga fabriken skall bli.

Ett bekymmer just nu

ty alldeles bekymmerfritt kan naturligtvis även detta uppenbara lilla idealsamhälle inte vara är elkraft tillgången. Tollerred har eget kraftverk som matas med vatten från Torskabotten och den litet högre upp belägna sjön Ömmern. Hittills har den kraften räckt till, men från ett normalvattenstånd på 2,40 m har vattnet sjunkit till 90 cm vid intaget till den kanal, varigenom det leds till den tjocka tuben ned till kraftverket, en fallhöjd på 80 m. Driftsinskränkningar i sparsamhets syfte har blivit följden. På lördagarna står fabriken stilla tills vidare. Men byggnadsförman Gustav Jansson, som i intimt samarbete med unge ingenjör Stig Berg handhar uppbyggnaden av Tollereds fritidscentrum, hoppas i likhet med övriga tolleredsbor på "bättre väder" dvs regn i massor. De två har händerna fulla med arbete på Tollereds framtid. "Kom igen om något år", var avskedshälsningen efter rundvandringen genom hundraåriga byggnader, där flitiga händer arbetar på moderniseringarna till alla tolleredsbors gemensamma trevnad, "då ser här lite färdigare ut". Få får man hoppas att starka regn också fyllt på både Torskabotten och Ömmern och myrarna däromkring, så att vattnet forsar fram genom tuben och maskinerna kan gå för fullt i det livaktiga Tollerred.

TONIS